

Hozzászólás a párbeszédhez

A *Korunk* hasábjain Gáll Ernő *Monológ vagy párbeszéd* című írásával (1969. 12) megindult, s Benkő Samu, Veress Zoltán, Kallós Miklós (1970. 1), majd Bretter György és Balogh Edgár (1970. 3) hozzászólásaival gazdagodott vita az irodalmi vagy más „központúság”-ról, s ennek atcsapása más folyóiratokba, állásfoglalásra késztet.

Kérdéssel kezdeném: ki a szakbarbár és hogyan „jön létre”? Felteszem ezt a kérdést, mert általában szakbarbárnak tekintik az irodalmat, művészeteket nem kedvelő orvost vagy mérnököt, de kimarad a besorolásból a tudomány és technika legújabb vívmányai iránt nem érdeklődő irodalomkritikus. Miért van ez a megkülönböztetés? Az igazság kedvéért tekintsük szakbarbárnak azt, legyen az író vagy mérnök, akit a szakmáján kívül nem érdekel semmi. Egy adott „szakma” nagyjai sosem voltak szakbarbárok. Csak két példát említek: Bolyai János Bécs kedvelt hegedűművésze volt, Bartók Béla egyik szenvedélye a felső matematika.

Amikor azt állítjuk, hogy a középiskola általános műveltséget ad, ezen mind a humán-, mind a reálműveltséget értjük, amelyet nagyon kevés iskola követel meg érettségizőtől. A főiskolák nem túl sokat segítenek ezen a téren. Mint példát említem meg, hogy néhány évig az egyetemen csak a vegyészeti karon volt szervezett zenehallgatás.

Az egyoldalú irodalmi folyóiratok csak „továbbfejlesztik” a szakbarbárokat, mert a technikus nem fogja ezeket olvasni, az irodalmár pedig, csak ezeket lapozgatva, szintén nem lépi túl szakmája korlátait. De a csak irodalmat kedvelő olvasó is gyakran pórul jár. Könyvismertetést vagy egy-egy tanulmányt elolvasva néha az a meggyőződésem, hogy az irodalom terén tevékenykedő néhány kortársam folyóirataink hasábjait használja fel volt barátaiaval való végleges leszámolásra, vagy annak közlésére, hogy professzora tévedésből engedte át az államvizsgán.

Pozitív példaként említhetem meg, hogy vannak tipikus szakmai jellegű közlőnyök (például a *Produce pharmaceutice*), amelyekben gyakran találkozunk képzőművészeti és irodalmi témájú cikkekkkel.

Ebből nem következik az, hogy az *Utunk* következő számában például a ribonukleinsavak szerkezetével kapcsolatos kérdésekről vitatkozzunk, de vannak a modern tudománynak és technikának olyan kérdései, amelyek igényt tarthatnak egy irodalmi folyóirat hasábjaira is. Az *Utunkban* nagy az aránytalanság az irodalmi és művészeti kérdések és a más természetű írások számára fenntartott oldalszám között, nem is említve a természet- és társadalomtudományok időszerű kérdéseivel kapcsolatos cikkekre szinte teljes hiányát.

De beszéljen a negatív példa. A nagyvárad zeneszaküzlet szimfonikus és operazene részlegén dolgozó elárúsító személyesen ismeri az egész megyéből odajáró vásárlóit, sőt (kis hibaszázalékkal) azt is, hogy milyen lemeze van már mindegyiknek. Ez elsősorban az érdeklődők kis számát tükrözi, amiben, többek között, magyar nyelvű folyóirataink és napilapjaink is bűnrészesek.

Ami a *Korunkat* illeti, maradjon meg a jövőben is annak, amit évek óta jelentett olvasótábor számára: színvonalas filozófiai és világnézeti folyóiratnak. Éppen ezért ne hanyagolja el a jövőben sem a politika, a természet- és társadalomtudományok, a technika, az irodalom és a művészet kérdéseit. Helytelennek tartanám, ha egyoldalú társadalomtudományi szaklappá válna, mivel ez szakítást jelentene a helyesen értelmezett hagyományokkal és véleményem szerint az olvasók egy részével. Jellegénél fogva nem szigetelődhet el az irodalomtól sem, továbbra is közlőjön szemelvényeket a kortárs hazai és világirodalomból, amitől még nem válik

irodalomközpontúvá. De csak növelni fogja olvasói megbecsülését, ha nem ad teret az elvszerű vitának nem nevezhető, enyhén szólva „komolytalan“ irodalmi csatározásnak (helyesebben civakodásnak), amely a két érdekelt felel kívül senkit sem érdekel és a „vívók“ mellett a cikkeiket közlő folyóiratot is lejárhatja.

Dobra (Bihar megye), 1970. április.

Seres Gábor
vegyész

Miért fontos a tudományos ismeretterjesztés?

A mondanivaló régóta érlelődik bennem. Az évek múltak, új könyvkiadók alakultak, napi- és hetilapjaink sokasodtak, megindult a magyar nyelvű tévé-adás is, egyszóval minden vonalon biztató jelenség... Csak éppen a tudományos ismeretterjesztés területén maradt minden a régi. S mindez éppen most történik, amikor nincs olyan nap, hogy ne hangoztatnók és ne érzékelnők a gyakorlatban is a tudományos és műszaki haladás óriási jelentőségét az emberi társadalom fejlődésében.

A szocialista társadalom embere éppen azzal tűnik ki, hogy a kellő szakismeretek elsajátítása és gyakorlatba ültetése mellett tudatában van annak, miért cselekszik, és ismeri a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit és irányát. A szocializmusban tehát a kulturális, politikai, tudományos és technikai haladás ismerete végeredményben emberi szükséglet, erre alapozódik világnézeti és társadalmi öntudatunk. Kialakításában pedig elsőrangú szerep jut a közművelődésnek. Nemcsak azért, mert korunk embere művelt akar lenni, hanem azért is, és főleg azért, mert e nélkül lehetetlen, elképzelhetetlen a társadalmi haladás... S éppen ennek tudata, valamint a hazai magyar nyelvű közművelődés problémái készítették e sorok megírására.

Elsősorban azzal a megállapítással kezdeném, hogy nagyon sokan közművelődésben majdnem kizárólag csak kulturális (irodalmi, zenei, művészeti, színházi, politikai, társadalomtudományi) művelődést értenek. S e téren valóban értékes eredményeket lehet felmutatni. Az ilyen értelmű közművelődés, különösen az utóbbi években, mind gazdagabb és változatosabb, s hogy élő jelenség, bizonyítják — a művek mellett — azok a viták és javaslatok is, amelyek gyakran olvashatók az *Előre*, a *Korunk*, a *Művelődés*, az *Utunk* és más lapok hasábjain (például V. András János cikke a *Művelődés* ez évi első számában). A közművelődés viszont nemcsak kulturális, hanem természettudományos és műszaki ismeretek közléséből, terjesztéséből is áll. Sajnos, erről gyakran megfeledkeznek.

A tudományos ismeretterjesztés mint a közművelődés szerves része ma világvizonylatban is rendkívül fejlett. Ehhez nagyban hozzájárul a tömegkommunikációs eszközök tökéletesedése. A sajtón kívül ma igen elterjedt a film, a rádió és a tévé, amelyek rendkívül meggyorsítják az ismeretterjesztést, tehát növelik hatékonyságát. A szakemberek véleménye szerint (amely elsősorban statisztikai tanulmányokra alapozódik) a tömegközlelési eszközök módosították az általános magatartást a művészet és tudomány iránt, s nagyszerűen szolgálják a szellemi értékek széles körű terjesztésének ügyét (e tekintetben figyelemre méltók még ifj. Szabó T. Attila cikkei a *Művelődés* 1968. 3. és 7. számában). Emellett azonban a sajtó szerepe sem csökkent. Ezt bizonyítja a tudományos ismeretterjesztő folyóiratok egyre növekvő száma, az újabb és újabb ilyen profilú könyvsorozatok születése.

De térjünk át a hazai lehetőségekre. Véleményem szerint a magyar nyelven folyó hazai tudományos ismeretterjesztés fő eszköze még mindig a sajtó marad. Népszerűsítő folyóiratok hiányában, amilyenek a román nyelven megjelenő *Natura* s a *Știința și tehnica*, ez a feladat elsősorban a napilapokra, valamint különböző folyóiratokra hárulna, nem beszélve a könyvkiadókról. Sajnos, éppen e téren észlelhetők a legnagyobb hiányosságok és fonákságok. Ha ugyanis végigolvassuk az *Ifjúmunkás*, *Utunk*, *Uj Élet*, *Dolgozó Nő*, *Munkásélet* és a legtöbb megyei lapunk hasábjait, azonnal meggyőződhetünk arról, hogy e lapok szerkesztői nem tulajdonítanak kellő jelentőséget a tudományos ismeretterjesztésnek. Igaz, hébe-hóba megjelenik egy-egy rövid közlés a holdraszállásról vagy a szívátültetési bravúrokról s esetleg

néhány tudományos hír. De hol van ez még a rendszeres tudományos ismeretterjesztéstől! Nem következetesebb az *Előre* sem. Hasábjain ritkán lehet olvasni ilyen-szerű anyagot, s a jelenlegi Tudomány—Technika rovat inkább rövid műszaki tájékoztatásokra szorítkozik. A *Művelődésben* értékes kulturális, politikai és társadalomtudományi, valamint zenei vonatkozású anyagokat olvashatunk. Ugyancsak biztatók és bátrak a közművelődés kérdéseit feszegető cikkek, csak hogy ezek is elsősorban a kulturális művelődés kérdéseit tárgyalják. Valamivel jobb a helyzet a *Falvak Dolgozó Népe*nél. Itt a hagyományokon kívül a jelen és jövő mezőgazdaságának tudományos elveiről is szó esik, s nem hiányoznak a szakmai továbbképzést szolgáló anyagok sem. S ha Herédi Gusztávnak a *Korunkban* közölt megjegyzéseit e lappal kapcsolatban valamikor jogosnak tartottam, ma már lényegesen jobbnak látom a helyzetet. A *Tanügyi Újság* is mozdul. Hazai tudósokat szólaltat meg, s ily módon a jelenkori tudományos és műszaki haladás vívmányairól igyekszik tájékoztatni olvasóit.

Itt-ott észlelhető némi próbálkozás. De nagyon kevés esetben beszélhetünk rendszeres és a követelményeknek megfelelő tudományos ismeretterjesztésről. Talán a *Korunkat* illetné meg a legtöbb dicséret. Különösen az utóbbi években igyekszik a tudományos és műszaki haladás legkülönbözőbb területein elért eredményekről tájékoztatni az olvasót. Nem hiányzik a hazai kutatók felsorakoztatása sem. Mint tudományos kutató esetleg azt kifogásolhatnám, hogy időnként talán túl nagy hangsúlyt helyez a kulturális, politikai és történelmi hagyományápolásra. Elismerem, hogy ennek nagy jelentősége és szerepe van hazai viszonylatban, de véleményem szerint a lap ugyanakkor szűk keresztmetszetben látja a jelent és a jövőt. Ettől függetlenül be kell vallanunk, hogy jelenleg a *Korunk* csaknem az egyedüli folyóirat, amely megfelelő szinten rendszeres tudományos ismeretterjesztéssel foglalkozik. Sokan azt mondják: hát éppen ez a folyóirat sajátos feladata. Úgy vélem, ezek szem elől tévesztik az adott körülményeket és lehetőségeket. De hadd lássunk néhány példát. Mint ismeretes, az idősebb nemzedék sorából sok szaktanár olvassa az *Utunkat*. Közülük a legtöbb nem irodalomszakos és nem író. Véleményem szerint egyáltalán nem zavarná őket, ha néha egy-egy szakmába vágó tudományos ismeretterjesztő anyag is megjelenne lapjukban.

S még valami. Az írók közül sokan csak az *Utunkat* és az *Igaz Szót* olvassák, esetleg fellapozzák a *Korunkat* is (ha történetesen valamit beküldtek). Vajon mennyiben zavarná az írókat, ha az irodalmi lapokban is közölnének megfelelő szinten írt beszámolókat a jelenkori tudományos és műszaki kutatás vívmányairól? Ez annál is inkább jogos igény, mivel ma már olyan államokban is, ahol rengeteg az ismeretterjesztő folyóirat és napilap, a legnevesebb irodalmi folyóiratok hasábjain rendszeresen olvashatunk színvonalas és érdekes cikkeket a mai tudomány állásáról. S ez érvényes a hazai román nyelvű irodalmi lapokra és folyóiratokra is. De lehet, hogy íróinkat nem érdekli ez a kérdés? Lehet. Ez azonban sajnálatos volna. Hisz ahhoz, hogy napjaink valóságáról írjanak, lehetetlen elzárkózniok az emberi alkotás más területeitől. S ne feledjük, az elzárkózás ma már nem divatos. Világviszonylatban is megszűnőben vannak az írói és tudós-kasztok. Sok neves tudós kifogástalan irodalmi érzékkel megírja egy felfedezés történetét, s ugyanakkor a legértékesebb irodalmi alkotások korunkat jellemző, mélyreható műszaki és tudományos ismeretekre alapozódnak.

De hadd szóljak egy pár szót a könyvkiadásról is. Habár rendszeres tudományos ismeretterjesztő könyvkiadásról — nem is tudom — egyáltalán beszélhetünk-e. Közismert ugyanis, hogy tudományos ismeretterjesztő, hazai kiadású, magyarul megjelentetett könyvet még fordításban is alig olvashattunk évek óta. Pedig volt néhány hasznos kezdeményezés (főleg az Ifjúsági Kiadónál), amelyet a napisajtó is értékelt annak idején. Rengeteg derűlátó jóslat hangzott el, de mindez csak jóslat maradt, s ma már a jóslatokról is elfelejtkeztek. Ez annál is inkább érthetetlen, mivel az Editura științifică és az Editura enciclopedică számtalan olyan könyvsorozatot indított, amelyek a legkülönbözőbb szinten szolgálják a tudományos ismeretterjesztés ügyét. Most, hogy új nemzetiségi kiadó alakult, ennek keretében — s a többi kiadónál úgyszintén — sor kerülhetne a tudományos és műszaki ismeretterjesztő könyvek kiadására is. Úgy vélem, most már igazán elsősorban *rajtunk áll*, hogy javítsunk a helyzeten. Ideje volna megérteni, hogy a közművelődés nemcsak kulturális (s főleg irodalmi) nevelés kérdése. Ne feledjük: az emberi alkotásnak van számtalan más területe is, mely mindinkább a társadalmi haladás közvetlen tényezőjévé válik.

S ez nemcsak a könyvkiadásra vonatkozik. Szerintem a már meglevő lehetőségek igénybevételével a folyóiratok szerepkörét is lehetne tágítani.

Befejezésül még azt szeretném hangsúlyozni, hogy a hazai tudósok és kutatók bevonása az ismeretterjesztés felelősségteljes munkájába csak fokozza a tevékenység hatékonyságát. Itt is sok a tennivaló. Hiszen még az olyan folyóiratunk is, mint a *Korunk*, hazai tudósainknak csak kis részét képes megszólaltatni. De ez nem jelenti, hogy nincs elég rátermett hazai tollforgató tudós vagy mérnök. Távolmaradásuk elsősorban a kapcsolat és az érdeklődés hiányával, valamint a közlési lehetőségek szűkösségével magyarázható.

Lehet, hogy az elmondottak alapján csak hézagos képet alkothatunk a hazai magyar nyelvű tudományos ismeretterjesztés helyzetéről. Egyáltalán nem érintetem a művelődési házak, szabadegyetemek és klubok feladatait és lehetőségeit.

A szocialista társadalom fejlődésének szempontjából nem lehet közömbös, hogy országunk magyar ajkú néptömegeihez eljutnak-e elég hozzáférhető módon a jelenkori tudományos és műszaki haladás eredményeire vonatkozó ismeretek.

Hamar Márton

Unipan Helga:
Modern
Csipkerózsika